

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ A LUI ARNOLD – LUCIEN MONTANDON

Iorgu PETRESCU¹

iorgup@antipa.ro

Abstract. Arnold-Lucien Montandon (1852–1922) was born in Besançon, France. He came to Romania in 1873 and died here in 1922 at Cernavodă. Selfmade man of very high school, he was specialist in Heteroptera. He described 544 taxa from different families, collected from many different areas. He was also interested in other groups of insects, Orthoptera, Coleoptera, Pseudoscorpions, Malacology. He left great collections at the „Grigore Antipa” Museum of Natural History where he worked between 1896 to 1907. A part of type collections are deposited in Paris, Brussels, Washington, Budapest, Genova, Geneve and Milano.

Keywords: Montandon, Heteroptera, systematics, new taxa, collection.

Despre activitatea, realizările științifice ale lui Arnold Lucien Montandon (1852–1922), cetățean francez stabilit în România, entomolog, specialist în domeniul ploșnițelor de plante, ordinul Heteroptera, s-a mai vorbit și s-a mai scris, dar parcă niciodată nu este suficient.

Viața și activitatea lui Arnold Lucien Montandon au fost dezvăluite prin strădaniile aș putea spune, fără a exagera prea mult, eroice, a doi cercetători de la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, regretatul Igor Sienkiewicz și Gabriela Andrei. Lor li se

¹ Cercetător științific gr. I la Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, București; membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române.

adaugă Paina (1977), Pandelescu (1974, 1997, 2005) și Vasiliu (1957). Mențiuni legate de activitatea lui mai sunt făcute de Iuga-Ganea (1938), Marinescu și Ionescu (1985), în amplele lor lucrări dedicate istoricului Muzeului „Grigore Antipa”.

“Montandon nu făcu studii universitare și nici o specialitate în ramura științelor la o anumită școală. Natura, frumusețea și marea varietate a faunei entomologice a munților noștri fură dascălii săi, iar seriozitatea observatorului, precizia omului de știință, dorul de a colecționa și a studia si, mai departe, de a publica observațiile proprii, urmară de la sine. E un ales autodidact (...) format la școala mare a faptelor, a naturii” (din discursul lui Constantin Istrati la primirea lui Montandon în Academia Română în 1905) (Andrei & Pandelescu, 2006).

Reputatul și regravatul specialist român Bela Kis, în fascicula din „Fauna României” dedicată Heteropterelor, aduce următorul elogiu muncii lui Montandon: „În urma studiilor celor doi entomologi de renume mondial – G. Horvath și A. L. Montandon, heteropterele din țara noastră, aparțineau, încă de la începutul secolului al 20lea, celor mai bine cunoscute ordine de insecte” (Kis, 1984).

Pandelescu (1974) menționează că Montandon a venit în România (la 20 de ani, n. n.) pregătit, decis să realizeze studii entomologice, fără a avea totuși pregătire universitară, la cel mai înalt nivel de competență științifică.

Nu este un caz singular, și Eduard Fleck, mare specialist în domeniul lepidopterelor și al coleopterelor și Robert Dombrowski, autorul monumentalei „Ornis Romaniae”, erau și ei autodidacți. Andrei (2006) menționează detaliul că tânărul Arnold, fiu de ceasornicar din Grenoble și al unei fiice tot de ceasornicar, căpătase se pare interesul pentru științele naturii de la bunicul său matern, Philibert Wulleumier, din Tramelan, munții Jura, cu care a copilărit. Și tot din perioada sa franceză datează și deprinderile sale de economist (tot ca autodidact), a lucrat înaintea plecării la banca Mairot-Détrey, deprinderi care-l vor ajuta să trăiască și într-o țară străină, practic entomologia, principala sa ocupație, era de fapt opera lui de sertar, altfel, în toate zilele fiind funcționar economic la diverse societăți financiare, administrator

al domeniului regal de la Broșteni (1877–1883), apoi al celui de la Sinaia (1884–1888), administrator al fabricii de încălțăminte Theodor Mandrea (1889-).

În anul 1876 îi apare prima lucrare, *Dolichus flavicornis*, în revista *Feuille des Jeunes Naturalistes*, din Paris. După cum mărturisește în cele șase rânduri ale acestei lucrări, încă de la sosirea în București, din vara lui 1873, a început să colecteze coleoptere. În același an devine membru al Societății de Studii Științifice din Angers.

Ajuns la Broșteni, în 1877, își va continua cercetările asupra coleopterelor, în paralel apărând și interesul pentru moluște. În cazul moluștelor, după cum afirmă Andrei și Pandele (2006), Montandon a fost încurajat în studierea lor de specialistul francez, abatele D. Dupuy. Mențiuni despre moluștele României va publica în 1880 (în „*Souvenirs de Valachie*, publicată la Angers și în « *Brosteni et la Vallée de Bistritza* », publicată la Paris), alte referiri sunt în lucrări din 1884 (« *Souvenirs de Moldavie* ») și din 1886 (« *Excursions en Dobroudja* »), lucrări în care face observații asupra gasteropodelor terestre (cu accent pe genurile *Pupa* și *Clausilia*) și a moluștelor din apele dulci. Abia în 1906 va publica o lucrare dedicată în întregime faunei malacologice a României în care dă o notă asupra zonelor de colectare și semnalare, atât din cercetările proprii cât și ale altor autori (Clessin și Licherdopol), prezentând o listă care conținea și 98 de taxoni de gasteropode și cinci de bivalve la prima semnalare pentru fauna României.

În 30 octombrie 1883 va face o primă donație către Muzeul de Istorie Naturală din București, o colecție de 63 familii, 725 genuri, 2334 specii cu 5568 exemplare de coleoptere din România (Andrei & Serafim, 1993). În același an primește ca recompensă pentru gestul său, decorația Ordinul Coroana României de la Regele Carol I. Era probabil prima colecție entomologică din istoria muzeului, atât de științific ordonată provenind din fostul regat al României (muzeul cumpărase și o colecție de coleoptere colectate din Transilvania, aparținând lui Denes Kenderesy din Transilvania).

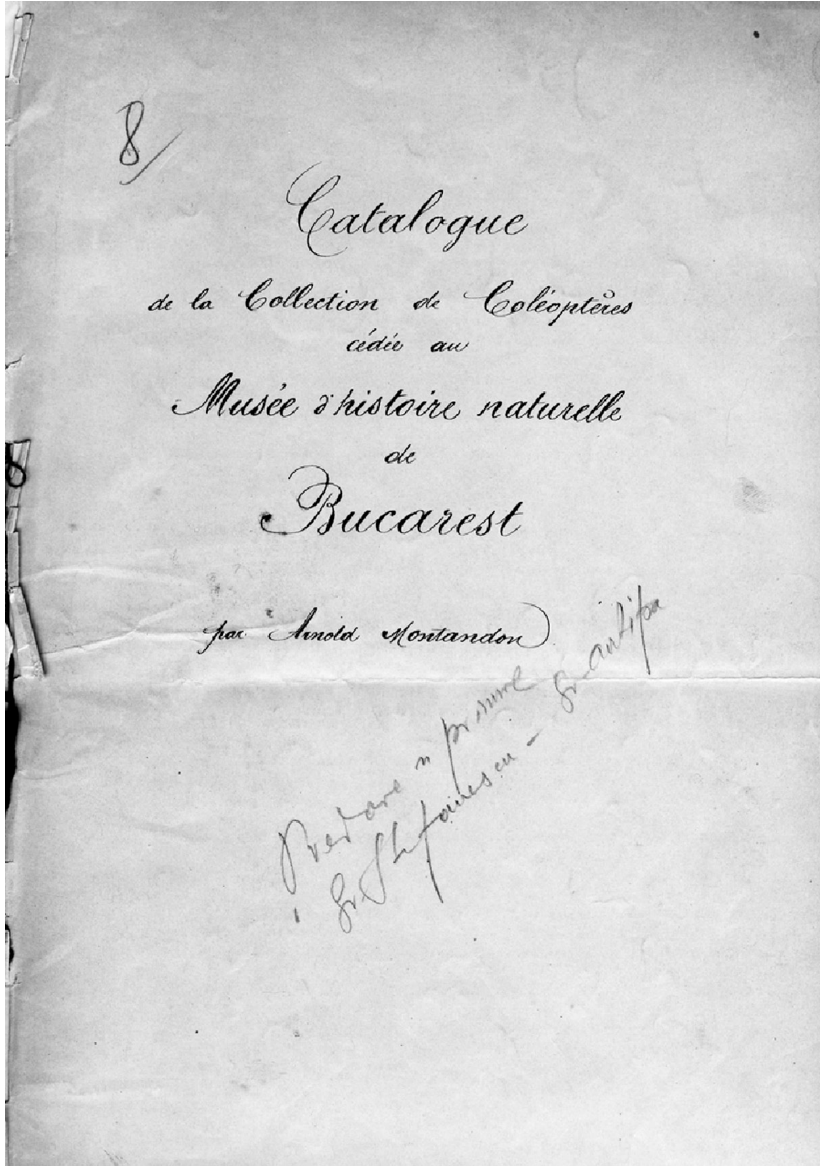

Fig. nr. 1 – Coperta catalogului donației lui Montandon din 1883

172	<i>ornithicus</i> Bohn	1						1723	<i>fallax</i> G.
173	<i>fulvimanus</i> Bohn	2	1796		1796			1724	<i>minutulum</i> G.
174	<i>gibbimaculata</i> Gf	2	1797					1725	<i>Pringi</i> Grav
175	<i>Chromola</i>	3						1726	<i>fuliginata</i> G.
Longicornes.								1727	<i>horvathianus</i> G.
Spondylidae								1728	<i>Spongium</i> Grav
Spondylis G.								1729	<i>stridulans</i> Muls.
176	<i>Cupressoides</i> T.	1						1730	<i>montana</i> Muls.
Stionus Gyll.								1731	<i>Mexani</i> Grav
177	<i>coronatus</i> T.	3	1791					1732	<i>rufipes</i> L.
Longates Grav.								1733	Stenotoma Grav.
178	<i>fabri</i> T.	1	1793					1734	<i>Seebli</i> Muls.
Agostoma Grav.								1735	<i>Steratypus Grav.</i>
179	<i>saubertorum</i> L.	3	1795					1736	<i>tristis</i>
Cerambycidae.								1737	<i>Cerynx Grav.</i>
Cerambyx G.								1738	<i>Longicornis Grav.</i>
180	<i>retulatus</i> Nutt.	3	1790					1739	<i>lucida</i> G.
181		2	1791					1740	<i>atrypanus</i> Grav.
182	<i>Albiventris</i> Grav.	1	1795					1741	<i>lucida</i> G.
183	<i>curvata</i> T.	2	1795					1742	<i>atrypanus</i> Grav.
184	<i>Sticticus</i> Grav.	1	1797					1743	<i>gracilis</i> G.
185	<i>tricoloris</i> Muls.	1	1797					1744	<i>Longicornis Grav.</i>
186	<i>clava</i> Latr.	2	1796					1745	<i>reticulatus</i> G.
187	<i>Stenophylax</i> Grav.	2	1797					1746	<i>Acanthodeses Grav.</i>
Stenoplectrus Grav.								1747	<i>regius</i> L.
188	<i>Stenoplectrus</i> Grav.	2	1797					1748	<i>procerus</i> Muls.
189	<i>Stenoplectrus</i> Grav.	1	1797					1749	<i>carolinensis</i> Grav.
190	<i>Stenoplectrus</i> Grav.	1	1797					1750	<i>carolinensis</i> Grav.
191	<i>Stenoplectrus</i> Grav.	1	1797					1751	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1752	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1753	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1754	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1755	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1756	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1757	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1758	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1759	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1760	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1761	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1762	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1763	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1764	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1765	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1766	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1767	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1768	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1769	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1770	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1771	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1772	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1773	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1774	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1775	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1776	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1777	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1778	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1779	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1780	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1781	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1782	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1783	<i>procerus</i> Muls.
Stenoplectrus Grav.								1784	<i>procerus</i> Muls.

Fig. nr. 2 – Pagină din inventarul donației Montandon din 1883

— B) Colectiunea de Coleoptere Montandon din
tara și Arhivatate compusa din 16 cutii contin
2334 exemplare.

— C) Colectiunea A. Montandon compusa
19 cutii continend: 12 ^{cutii} Heteroptere și Heteropt
si alte insecte; iar 7 cutii Moluste (conchit)

Fig. nr. 3 – Detaliu inventar preluare Grigore Antipa a colecțiilor muzeului, 15 iulie 1894 (Arhiva Muzeului „Grigore Antipa”)

În inventarul cu care Grigore Antipa prelua în 1894 colecțiile muzeului, găsim următoarea notiță legată de donațiile lui Montandon: „b) Colecțiunea de coleoptere Montandon, din țară și străinătate compusă din 16 cutii conține 2334 exemplare, c) Colecțiunea A. Montandon compusă din 19 cutii conținând: 12 cutii cu hemiptere și Heteroptere și alte insecte; iar 7 cutii Moluște (conchilii)”. Din păcate lipsa și a altor documente face mai dificilă stabilirea cu exactitate a conținutului acestora și volumul ei.

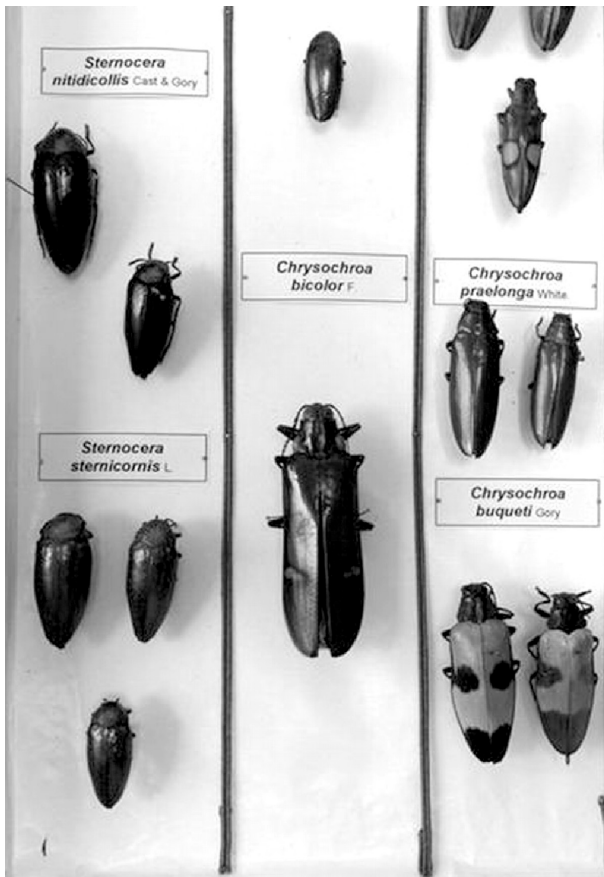

Fig. nr. 4 – Coleoptere exotice donate de Arnold Montandon din colecțiile Muzeului Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa” (vezi cazul donației de coleoptere, Antipa menționa 2334 exemplare, în realitate fiind vorba de 2334 specii cu 5568 exemplare).

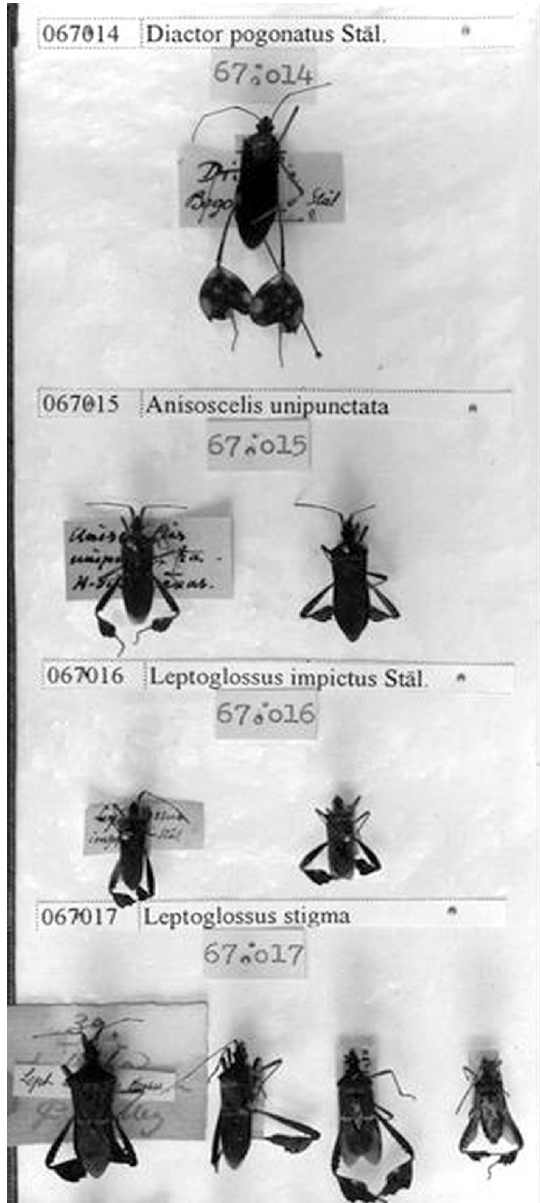

Fig. nr. 5 – Parte din colecția de heteroptere exotice donată de Montandon

Nici în momentul de față nu putem spune cu exactitate însă ce alte insecte a mai donat muzeului în perioada cât acesta era condus de Grigore Ștefănescu sau ce material de moluște. Știm însă cu certitudine că muzeul posedă o colecție însemnată de coleoptere exotice, fără a avea însă vreun indiciu dacă acestea au ajuns la muzeu înainte de 1894 sau după. Abia între 1896–1907 este pentru prima oară angajat ca om de știință, asistent la Muzeul de Istorie Naturală din București condus de Grigore Antipa. La muzeu va fi angajat la 1 octombrie 1896. La acea dată muzeul se găsea în casa lui Grigore Porumbaru din strada Polonă nr. 19. Aici se va ocupa cu îmbogățirea colecțiilor de insecte al viitorului planificat muzeu ce va fi inaugurat la 24 mai 1908 în Piața Victoriei. Cu migală și iubire se va apleca asupra tuturor acestora, asupra celor preluate din vechiul muzeu de la Academie (Universitate), va aranja, va determina, tot ce primise Antipa până la sosirea sa și după aceea. Toate colecțiile de insecte ajunse la muzeu după 1896 vor fi trecute în registrul de inventar al muzeului de mâna lui Montandon. Așa au fost cele aproape 800 de insecte, în majoritate coleoptere, din Indonezia, trimise de medicul Hilarius Mitrea și dăruite muzeului în 1882 și 1895, de cele aproximativ 400 de coleoptere trimise tot din Indonezia în 1896 și 1897 de Theodor Adensamer din Viena, apoi colecțiile primite de la specialistul italian Gestro, de la Severin, Puton și de la alții în anii următori. Mai bine spus sunt singurele dovezi sigure ale muncii lui Montandon la muzeu, posibil, însă, având în vedere numărul redus de personal pe care îl avea Antipa la acea dată (nu mai mult de 10), din care doar Antipa, Montandon și preparatorul Dombrowski aveau cunoștințe mai aprofundate de zoologie (deși doar Antipa avea studii universitare de specialitate), ca Montandon să fi participat și la alte activități din muzeu, muzeu care până în 1914 va primi un număr mare de colecții, de fapt va fi singura perioada în care vor fi făcute achiziții masive la această instituție.

Fig. nr. 6 – Muzeul de Istorie Naturală din București, sala insectelor
(fotografie din articolul lui Iosif Lepși: „Muzeul Național de Istorie Naturală”, 1931)

Între 1906 și 1907, după ridicarea construcției muzeului din Șoseaua Kiseleff nr. 1, Grigore Antipa, ajutat de Dombrowski (preparator al muzeului care avea o firmă de taxidermie pe strada Leonida nr. 7), Arnold Montandon și de Richard Canisius (1872–1934), profesor de desen la Liceul evanghelic din București, angajat de Grigore Antipa în 1907, se vor ocupa de aranjarea pentru public a primului muzeu de istorie naturală din România conceput de la zero, găzduit în proprie clădire. Din păcate nu avem vreo mărturie legată de cum au decurs treburile atunci, doar amintirile unui copil care alerga peste tot, Barbu Solacolu (1974). Acesta nu menționează însă numele lui Montandon, pe care poate nici nu l-a văzut. Singura dovadă ar fi sala existentă la etajul muzeului unde este și acum expus scheletul balenei cu înotătoare lungi, *Megaptera novaeangliae* și unde Iosif Lepși, autorul articolului „Muzeul național de istorie naturală”, publicat în revista „Boabe de grâu” în anul 1931, fotografia marile vitrine cu insecte, foarte probabil aranjate de Arnold Montandon, primul și singurul entomolog care a lucrat la muzeu până în aprilie 1907.

Exemplare de heteroptere, inclusiv tipuri ale unor taxoni descriși de Montandon se găsesc în colecții prestigioase din Italia, Universita di Torino, Museo Civico di Storia Naturale di Genova, Suedia, Museum Stockholm, Austria, K. K. Hofmuseum (Naturhistorisches Museum) din Viena, Belgia, Institute Royale de Sciences Naturelles, Franța, Museum National d’Histoire naturelle, Paris și din Statele Unite ale Americii, National Museum of Natural History, Smithsonian Institution din Washington.

Colección A. L. Montandon.
Hemiptera - Heteroptera.

<i>Alatas pictae</i>	1 spec. 100 spec.	30 esp.	30 exempl.	12 tipos	<i>Synthesa flaviventris</i> Mont. <i>Cyrtus punctipennis</i> Mont. 1) <i>calceus</i> Mont. 2) <i>fulvipes</i> Mont. 3) <i>fulvus</i> Mont. 4) <i>fulvipes</i> Mont. 5) <i>fulvus</i> Mont. 6) <i>fulvus</i> Mont. 7) <i>fulvus</i> Mont. 8) <i>fulvus</i> Mont. 9) <i>fulvus</i> Mont. 10) <i>fulvus</i> Mont. 11) <i>fulvus</i> Mont. 12) <i>fulvus</i> Mont.
<i>Scutelleridae</i>	1 spec. per spec.	8 esp.	30 exempl.		
do	1	6	71		
do	1	5	21		
do	1	11	65		
do	1	15	103		
do	1	8	130	1 tip.	<i>Scutelleridae</i> Mont.
do	1	10	36		
do	1	21	105		
do	1	21	113		
do	1	7	23		
do	1	11	45		
do	1	10	51		
		139 esp.	495 exempl.	139 tip.	

el omage una parte de Scutelleridae, care sunt a l'atua elia, alina Gust. Montandon

Fig. nr. 7 – Catalogul original al colecției vândută în 1904

do	1	10	39	2	<i>Ranatra clajana</i> Mont. <i>oleipha</i> Mont.
		142 esp.	258 exempl.	43 tip.	
<hr/>					
Total	4.954 esp.	29.582 exempl.	316 tip.		
<hr/>					
<i>A. L. Montandon</i>					
<i>Colección en Biblioteca de Tronco de dans una granja cerca de Vila. A. L. Montandon</i>					

Fig. nr. 8 – Catalogul original al colecției vândută în 1904, ultima pagină

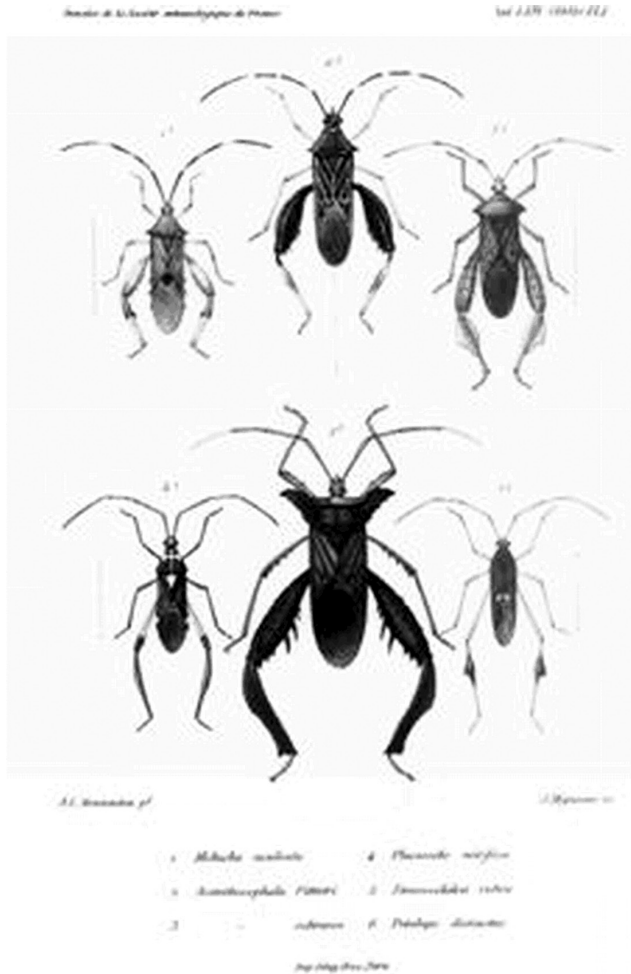

Fig. nr. 9 – Specii noi de Coreidae din America intertropicală
(ilustrație din lucrarea publicată în 1894 la Paris)

În 6 februarie 1904 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice cumpără de la Arnold Montandon o colecție care conținea 4.950 specii, cu 22.552 exemplare de hemiptere (heteroptere), între care și 316 exemplare tip ale unor specii descrise de Montandon sau de colaboratorii săi din străinătate, colecție care a fost trimisă de

minister Muzeului de Istorie naturală din București. 187 exemplare tip, aparținând la 149 specii și subspecii din această colecție încă mai există până astăzi, deși clădirea muzeului a fost grav încercată de două cutremure devastatoare și de bombardamentul din 1944.

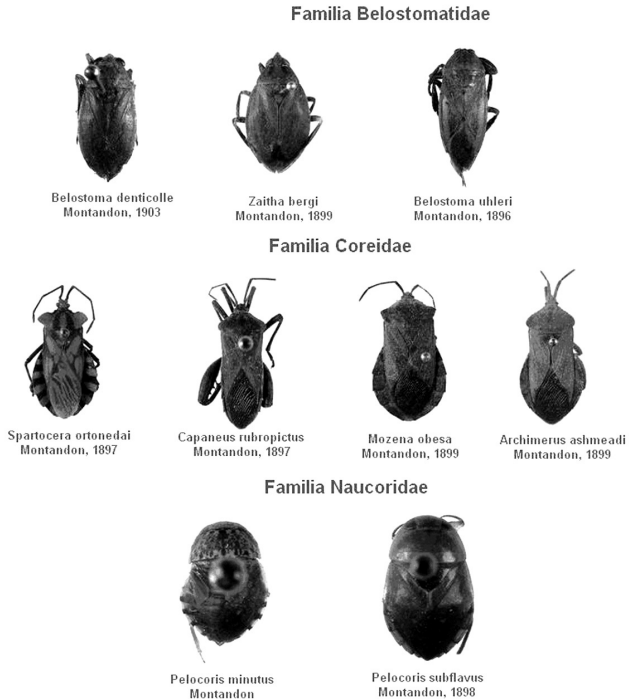

Fig. nr. 10 – Specii de heteroptere descrise de Arnold Montandon (1)

La începutul secolului al XX-lea era considerat ca unul dintre cei mai buni entomologi-hemipterologi ai lumii.

A descris 37 genuri noi de heteroptere cu 544 specii și varietăți (subspecii) noi pentru știință, 517 specii și 27 subspecii. A cercetat fauna paleartică și tropicală, din toate familiile de hemiptere. Materialul pe care a făcut aceste descrieri fie provenea din colectări proprii din România (cum a făcut și pentru moluște, coleoptere, ortoptere și pseudoscorpioni), fie i-a fost expediat de mari specialiști

ai lumii, Kirkaldy, Horvath, Reuter, etc., ploșnițe provenind din practic din întreaga lume unde sunt cunoscute. A publicat peste 100 de lucrări de heteroptere, în reviste din România, Belgia, Franța și Statele Unite ale Americii. Marea majoritate a acestor specii și subspecii, deși descrise după canoanele secolului al XIX-lea, și-au păstrat valabilitate după mai bine de 100 de ani de la publicarea lor.

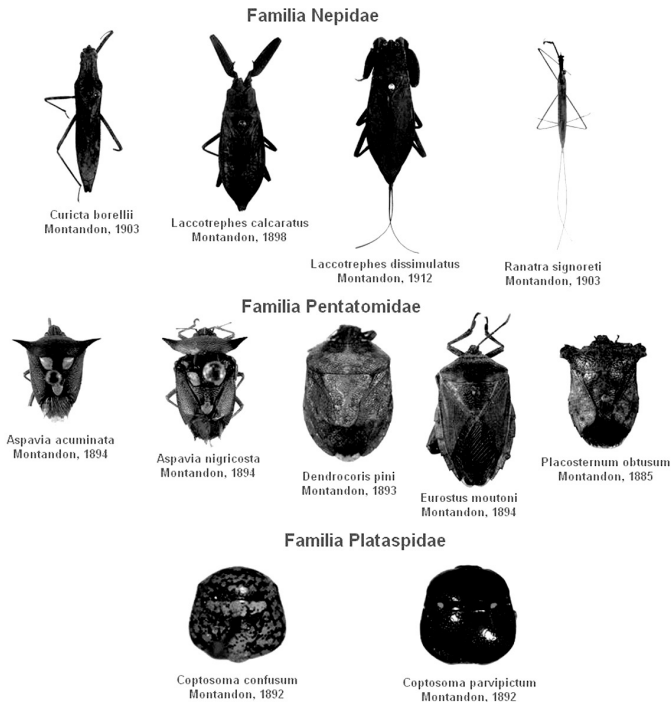

Fig. nr. 11 – Specii de heteroptere descrise de Arnold Montandon (2)

Este ales la 4 martie 1893 membru al Société Entomologique de Belgique, iar la 8 martie 1893, membru al Société Entomologique de France.

Activitatea sa științifică i-a fost recompensată de statul român prin acordarea titlului de membru corespondent al Academiei Române, secția străină, în 11 aprilie 1905.

Numeroși specialiști străini i-au dedicat în semn de recunoștință genuri și specii noi de heteroptere (descrierile fiind făcute pe material expedit de Montandon), dar și din alte grupe de animale, (de exemplu amfibieni, *Molge montandoni* (sin. *Triturus montandoni* Boulenger) sau șarpele *Vipera montandoni* = *Vipera ammodytes montandoni* Boulenger).

Va rămâne peste timp ca cel mai important entomolog naturalizat român după mai tânărul lepidopterolog Aristide Caradzea din Moldova. Prodigioasa sa activitate științifică, mai prolifică decât al oricărui alt specialist care a lucrat în Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa” din București de la începutul existenței sale și până astăzi, va rămâne peste timp un exemplu etern de dăruire, de vocație, de iubire.

Bibliografie

[1] Andrei, G., 1981 – La collection d’Hétéroptères „A. L. Montandon” du patrimoine du Muséum d’Histoire Naturelle „Grigore Antipa” (I) L’inventaire original et la restauration. Travaux du Muséum d’Histoire Naturelle „Grigore Antipa”, 23: 407–413.

[2] Andrei, G., 1993 – Arnold Lucien Montandon (1852 – 1922). Bibliography. Travaux du Muséum d’Histoire Naturelle „Grigore Antipa”, 33: 481–489.

[3] Andrei, G., 2006 – Quelques aspects inédits ou peu connus de la biographie d’Arnold Lucien Montandon (1852–1922) Academia Română, Noesis, Travaux du Comité Roumain d’histoire et Phylosophie des Sciences, 30–31: 251–265.

[4] Andrei, G., Pandele, C., 2006 – Arnold-Lucien Montandon (1852–1922), corresponding member of Romanian Academy. Travaux du Muséum d’Histoire Naturelle „Grigore Antipa”, 49 : 479–509.

[5] Andrei, G., Serafim, R., 1993 – Le catalogue original de la collection de Coléoptères „A. L. Montandon” (Muséum d’Histoire naturelle „Grigore Antipa”, Bucarest). Travaux du Muséum d’Histoire Naturelle „Grigore Antipa”, 33: 491–499.

[6] Sienkiewicz, I., 1964 – The catalogue of the „A. L. Montandon collection” of Palaearctic Heteroptera preserved in the „Grigore Antipa” Museum of Natural History, Bucharest: 1–146.